

molt bé, i ara hi comptem amb valuosos suports, sobretot de la banda d'Itàlia. Els que ja no són gaire diferents l'un de l'altre són TANTI i TAM MAGNI, aquesta gran combinació romànica: *tamagni*, *tamainz*, *tamanhs*, *tamaños*, pertot. MAGNUS sempre seria 'gran', ben diferent de 'tants', diguin el que vulguin; però en pl., i sobretot si hi combinem TAM, les dues nocions s'acosten decisivament: TAM MAGNI rep la ponderació pròpia de TANTI; i en pl. també és ponderatiu el nombre: sovint vol dir 'tan grans en nombre' i no solament en magnitud. Es produí la col·lisió entre les dues idees, i en resultà un mot *tamanti* o *tamanto*, que trobem, ja d'antic, espargit per gran part del Nord i fins el centre d'Itàlia: *tamanto* en el *Laudario dei Battuti* de Módena (ms. de 1377);⁵ en diversos passatges d'un *Sermone del Di del Giudizio*, també del S. XIV, però de Ferrara (Contini, *ARom.* XXII, 317); i així arriba fins a algunes obres escrites en lingua comune, o toscana més o menys clàssica, com la d'A. Galli (S. XV, *ZRPb.* XLV, 578), alguna d'admesa en la Crestomazia de Monaci (470.20) i fins l'epos del Boiardo (I, § 27, 9.6; II, § 5, 11.1); MLWagner el cita encara en un sienès i, amb sentit desviat cap a «simile, tanto», en parlars insulars de Gallura i de Còrsega (*ASNSL* CXLVI, 111). Això va sovint en singular, *tamanto*, i el significat és 'tan gran' (com el de *tamany*, cast. *tamaño*), però també apareix *tamanti* i es pot referir a quantitat.

La col·lisió es produí també a França, on tampoc no fou ocasional ni recent: en particular trobem en Froissart (fi S. XIV) bastants passatges com «Jehan Jenial --- là fist *tamainte* grant apertise d'armes, car il fu hardis chevaliers» (lli. I, cap. 171). Cert que en francès apareix més limitat: és un mot del Nord-est,⁶ però el cas és que aquí es constata ben clarament la idea de plural, més que de grandària (notem com li cal afegir *grant*), encara que la forma sigui singular: precisament com en el fr. *il eut mainte aventure...*; Bertran de Born: «*mant* bratz, *manta* testa fracha, / *mant* mur, *manta* tor desfacha, / *mant* castel forsat e conqués»; i ja en l'anglonormand Wace: «e per le conseil des baruns, / qui *meinte* fez l'en unt semuns». Ara bé fóra comprensible, amb això, la idea de Schuchardt, que d'aquest *tamaint(e)* s'extragués després un *maint(e)* retirant-ne el *ta(n)* i, amb ell, una mica de ponderació, tal com hi havia *ta(n) madur* al costat de *madur*, *ta meür* al costat de *meür*. En el mateix Froissart veiem com *tamaint* i *maint* resten en íntim contacte: «Là eut fait *tamainte* gran apertise d'armes, *mainte* prise et *mainte* rescousse, et *maint* blecié ---» (cap. 172, pàgina 245); i endemés prou sovint s'esdevé que en francès antic *tantes* i *maintes* surtin junts, com per tandes.

La marxa de la idea de Schuchardt i els seus cooperants és més complicada, doncs, però ara apareix sostenible i persuasiva. És veritat que dir 'són tants!' o 'són tants que ---' no és ben bé el mateix que constatar 'són molts', però potser ens excediríem si exigíem una tradició lingüística subjecta sempre a un perfecte rigor. Si en uns mateixos llocs hi ha *tamainz/tamaignes* o *tamainhs/tamanhas*, i al costat circulen *tantz/tantas*,

fonèticament ja no tenim escrúpol a concebre que es combinessin en *tamaint/tamainte(s)*, *tamainta* o *tamanta*, o *tamanto*. Fa estrany, això sí, que aquesta combinació la trobem principalment en el Nord d'Itàlia, un poc en el NE. de França i no gens en terres d'Occ, quan és a França del Sud i del Nord on sorgeix el pronom *maint* (no pas en italià, on no veiem un *manto*, *-ta*, fora de l'èpica «franco-italiana» i algun romanziere chorejador). Així i tot, la idea es defensa bé.

Millor que el celtisme de Thurneysen? Serà difícil de decidir, perquè aquest també se sosté perfectament. L'objecció fonètica de M-Lübke no val. Si la concretava en l'aparició d'una *i* en el radical, ja el mestre dels celtòlegs li va recordar, amb admirable pertinència romanística, el cas del pronom TOTTI > fr. ant. *tuit*, oc. ant. *tuch*, *tuit*: en un pronom bàsic i ubicu, la -i, peça essencial, no desapareixia així com així, d'on les metafonies i infeccions palatals dels pronoms occitans antics *ilh*, *aquilh*, *ist*, com passa en tants elements de funció gramatical (recordem, p. ex., el tractament excepcional de la desinència gallega *cantache* CANTASTI, amb una palatalització que no ocorre enlloc més; FAC'TIS > mall. *feis*, *creis* etc. i no pas *-eu* etc.). És cosa d'altres partícules encara: ¿per què ANTE es va canviar en *ains* amb diftong? Ja s'ha dit que, en combinacions com ANTE HORA > ANTI ORA, s'havia de passar a *ainz ore* i si en MANTI no s'assibillà la -T- pot ser perquè ho refrenava la combinació amb mots en consonant, amb femenins i plurals, i tot un joc morfològic (que no hi era en la prep. ANTE); sense comptar que, com a celtisme no incorporat fins més tard al llatí, ja havia cessat llavors el període d'assibilació de la -TI-, fet ja consumat en el S. II.⁷

Tal com TOTTI passa a *tuit* internant (per dir-ho així) la -i, MANTI HOMINUM = 'fr. *quantité d'hommes*' passaria a *maint ome* en francès i occità antic, internant la -i; o, combinant-la amb la *n*, en resultava *manb(t) ome*, que alterna dialectalment amb *maint ome*, tal com SANCTUS dóna ací *saint*, aquí *sanb(t)*, allí *sant* o *sanch*, en els parlars occitans;⁸ oportunament ens recorda Bloch (*Dict. Etym.* 112) que també en francès *quantité de* ha pres el valor de *maint*: es diria encara *une foule de filles l'entourent*, però ja *quantité de garçons vont avec lui*, per exemple, amb *une omès*, car el mot ja està en marxa cap a la gramaticalització.

Però és que, d'altra banda, ja Thurneysen ens crida l'atenció sobre la tendència, persistent i estesa, que mostren les llengües cèltiques a aprofitar aquest MANTI abstracte per a oficis gramaticals: la cosa es va produint pertot: en irlandès, en gal·lès, en còrnic, en bretó; es manifesta en formes variades i amb caràcter més i més flexional: si en irlandès antic dóna un adverbi de quantitat, en la fase mitjana de la mateixa llengua produeix fins i tot un comparatiu adjectiu (com ho és *maint*), i d'altra banda el fenomen es presenta des dels períodes més antics del celta insular: el vell mestre ja ens citava *pa faint* «wie viel?» (pron. *-vaint* < *-maint*) en gal·lès modern, però després de la mort de Thurneysen ha aparegut una glossa de la mateixa combinació en kymri antic: la glossa càmbrico-llatina *pa-*